

Adviesbureau

Mertens B.V.

**ACTIVITEITENPLAN OOIEVAAR TEN BEHOEVE VAN ONTHEFFING
WET NATUURBESCHERMING VOOR NIEUWBOUW ISALA MEPEL**

Advies op het gebied van natuur, ruimtelijke ordening en natuurwetgeving.

Eindrapport

ACTIVITEITENPLAN OOIEVAAR TEN BEHOEVE VAN ONTHEFFING WET NATUURBESCHERMING VOOR NIEUWBOUW ISALA MEPPEL

rapportnummer 2018.3276

februari 2019

In opdracht van:
Isala
Postbus 10.400
8000 GK Zwolle

Adviesbureau Mertens B.V.
Bureau voor natuur, ruimtelijke
ordening en natuurwetgeving

 Utrechtseweg 120, 6871 DV Renkum
 06-29458456

 info@adviesbureau-mertens.nl
 www.adviesbureau-mertens.nl

© Adviesbureau Mertens BV, Wageningen, 2019

Deze rapportage mag zonder schriftelijke toestemming vrij worden vermenigvuldigd. De verzamelde data zijn alleen te gebruiken voor het hier geschetste onderzoek en mogen niet voor andere doeleinden worden gebruikt.

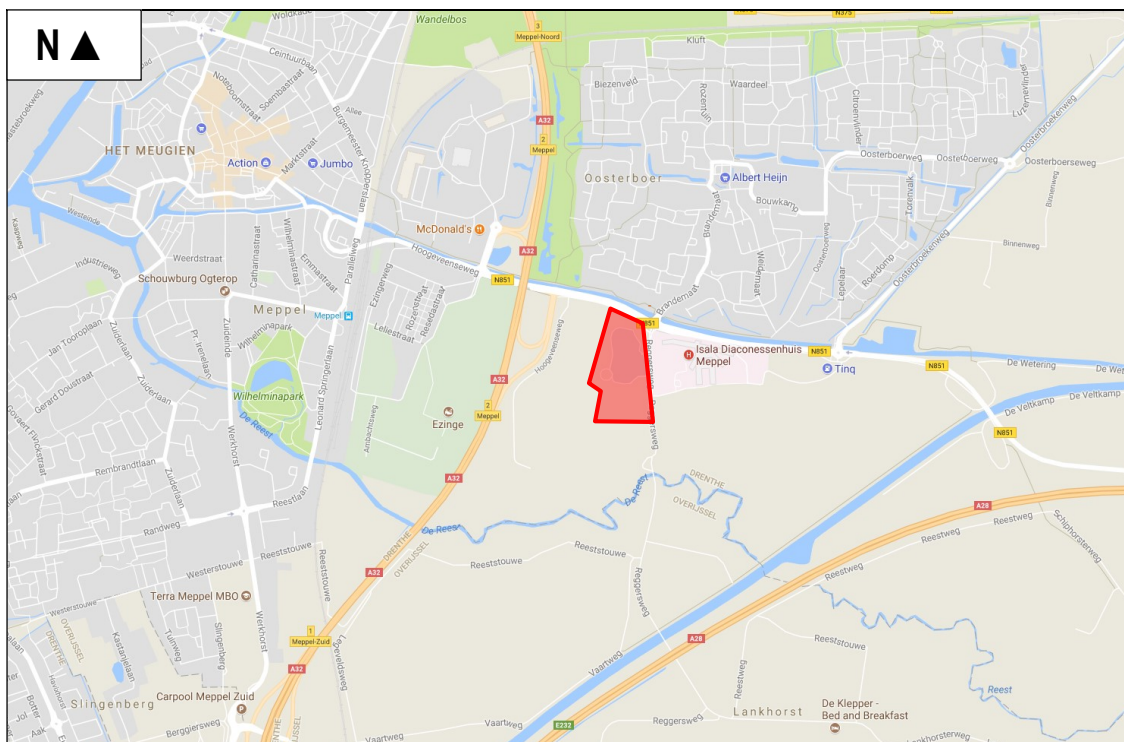
INHOUDSOPGAVE

1. INLEIDING	2
1.1 INLEIDING	2
1.2 DE PLANNEN EN PLANNING	2
1.3 NUT- EN NOODZAAK	3
1.4 OPBOUW ACTIVITEITENPLAN	5
2. BESCHERMDE PLANTEN- EN DIERSOORTEN.....	6
2.1 WET NATUURBESCHERMING	6
2.2 RODE LIJST.....	6
3. DE OOIEVAAR	8
3.1 OOIEVAAR IN NEDERLAND	8
3.2 OOIEVAAR IN EN DIRECT ROND HET PLANGEBIED	8
4. MITIGERENDE EN COMPENSERENDE MAATREGELEN	13
4.1 EFFECTEN	13
4.2 MITIGERENDE MAATREGELEN NESTLOCATIE	14
4.3 COMPENSERENDE MAATREGELEN NESTLOCATIE	14
5. SAMENVATTENDE CONCLUSIE	16
GERAADPLEEGDE LITERATUUR.....	17

1. INLEIDING

1.1 Inleiding

Er is het voornemen voor de nieuwbouw van Isala Meppel. Op basis van gegevens is bepaald dat de ooievaar een nesten heeft binnen dit gebied (Adviesbureau Mertens, 2018). De ooievaar is een soort die zwaar beschermd is via de Wet natuurbescherming; nesten van de ooievaar zijn ook buiten het broedseizoen beschermd. Op grond hiervan is aan Adviesbureau Mertens BV te Wageningen gevraagd om een plan op te stellen hoe verder omgegaan dient te worden Met het jaarrond beschermde nest en functionele leefomgeving. In onderhavig rapport wordt verslag gedaan van dit zogenaamde activiteitenplan.

Figuur 1. Globale ligging van het plangebied van het Diaconessenhuis te Meppel.

1.2 De plannen en planning

Aanleiding

De aanleiding voor het opstellen van het bestemmingsplan is het voornemen van het Isala ziekenhuis om op de locatie Meppel een vervangende nieuwbouw te realiseren. Sinds 1 januari 2017 zijn Isala en Isala Diaconessenhuis één ziekenhuisorganisatie met vijf locaties in Zwolle, Meppel, Kampen, Steenwijk en Heerde. Isala hanteert het uitgangspunt 'Zorg dichtbij als het kan en verder weg als het moet'. In de komende jaren verhuizen daarom behandelingen van Zwolle naar Meppel en vice versa.

De bouwkundige staat van het huidige ziekenhuis in Meppel heeft Isala doen besluiten om een nieuw

ziekenhuis te gaan bouwen. Het ziekenhuis is sterk verouderd en draagt op termijn niet meer bij aan het leveren van state-of-the art zorg. De vervangende nieuwbouw van het ziekenhuis is gepland aan de westzijde van het huidige ziekenhuisterrein op het terrein van het voormalige verpleeghuis De Schiphorst.

In het vigerend bestemmingsplan heeft het plangebied de bestemming 'Maatschappelijk – Gezondheidszorg' met een bouwvlak waar tot een bouwhoogte van 6 meter gebouwd mag worden. Het vigerende bestemmingsplan biedt weliswaar al bouw mogelijkheden, maar de regelingen in het huidige bestemmingsplan sluiten onvoldoende aan op de ruimtelijke en functionele eisen van een nieuw ziekenhuis.

Toekomstige situatie

In het bestemmingsplan wordt de vervangende nieuwbouw van het ziekenhuis mogelijk gemaakt. Het huidige ziekenhuis voldoet niet meer aan de eisen van deze tijd. Uit onderzoek is gebleken dat vervangende nieuwbouw voordeliger en efficiënter is dan renovatie van de huidige gebouwen. Het nieuwe ziekenhuis zal ruimte bieden aan polikliniekfuncties voor alle specialismen. De operatiekamers worden ingezet voor dagbehandeling en planbare behandelingen met een kortere opnameduur. De acute zorg en Spoedeisende hulp (SEH) in Meppel wordt in nauwe samenwerking met de huisartsen georganiseerd, zodat 24/7 acute hulp gegarandeerd is.

Compact en duurzaam

Het nieuwe ziekenhuis in Meppel wordt een efficiënt gebouw. Het zal toegerust worden voor de moderne zorg waarin rekening wordt gehouden met e-health toepassingen in de toekomst. Bovendien wordt het compact met korte loopafstanden voor patiënten, bezoekers en medewerkers. Natuurgebied het Reestdal nodigt uit tot goede landschappelijke inpassing van het nieuwe ziekenhuis. Daarom krijgt het een ontwerp dat aansluit op haar natuurlijke omgeving. Isala vindt het belangrijk dat patiënten, bezoekers en medewerkers zich prettig voelen in het nieuwe ziekenhuis. Hun inbreng bij de bouwplannen is van groot belang.

Locatie

De vervangende nieuwbouw is gepland aan de westzijde van het huidige ziekenhuisterrein op het terrein van het voormalige verpleeghuis De Schiphorst. Deze locatie is opnieuw goed bereikbaar door haar gunstige ligging ten opzicht van de snelweg en de ligging aan de Hoogeveenseweg. Tijdens de bouw blijft het bestaande ziekenhuis volledig functioneren.

Externe aanbieders

Het nieuwe ziekenhuis huisvest ook externe aanbieders van zorg. Daarnaast zal in het gebouw ruimte zijn voor horecavoorziening voor patiënten en bezoekers en enkele winkels.

1.3 Nut- en noodzaak

We proberen tijdens de bouwactiviteiten zoveel als mogelijk rekening te houden met de situatie. De bouwplaats wordt zo ver als mogelijk van de ooievaarsnesten vandaan gehouden. De bouwcombinatie die de nieuwbouw realiseert zal echter rondom de nieuwbouw moeten kunnen rijden met materieel om materiaal op zijn plaats te krijgen. Met de opstelplaatsen van de hijskranen houden we er rekening mee, ook met het hijsen en het draaien van de kraan (niet over een ooievaarsnest draaien). Verder kunnen we rekening houden met de positie en het schijnen van de bouwverlichting.

Verder is het zo dat de ooievaarspalen momenteel aan de rand van een in gebruik zijnde semi-verhard parkeerterrein staan. Ondanks dat weten de ooievaars de nesten te waarderen gezien ze er gebruik van maken.

Positionering

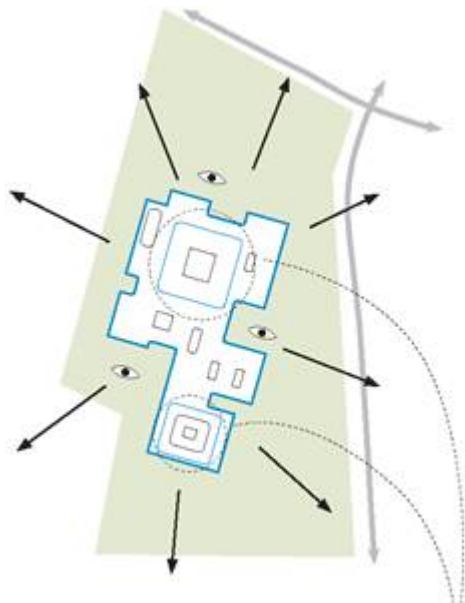
Qua positionering van het gebouw op de locatie hebben we zoveel mogelijk rekening gehouden met het Reestdal en dus ook de ooievaars.

Van esgehucht tot ziekenhuis

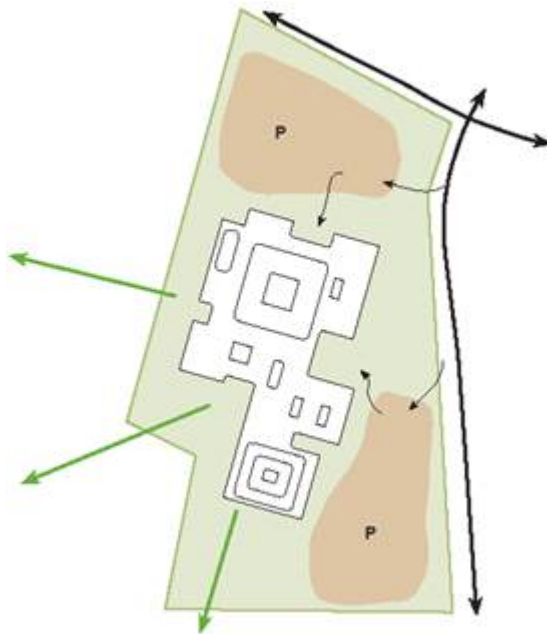
Het Reestdal neemt vanwege haar authenticiteit een bijzondere positie in. Het grensviertje de Reest heeft zijn oorspronkelijke loop behouden en wordt omringd door esgehuchten. Deze esgehuchten bestaan uit een of enkele boerderijen en zijn gesticht op kleine zandopduikingen langs de Reest. Ze zijn een weerspiegeling van het esdorpendsysteem in het klein. Es en erf zijn omzoomd door beplanting, waardoor ze afsteken in hun omgeving als eilanden in een wijds en open beekdal. Het boerenerf opent zich naar buiten. Het ziekenhuis sluit aan op deze bijzondere structuur van esgehuchten. Niet een massaal ziekenhuis dat in het landschap is neergezeten en een barriere vormt, maar een ziekenhuis dat voortborduurde op de karakteristieken van het esgehucht en opgaat in het landschap. Het gebouw zoekt aansluiting op de omgeving, en haalt de natuur naar binnen via doorzichten, vensters en patio's.

Oriëntatie en richting

Het nieuwe ziekenhuis is een vrijstaand gebouw met vier zichtbare voorkanten, en grenst aan twee kanten aan wegen en aan twee kanten aan natuur. We willen het gebouw niet richten naar één zijde en de rest ondergeschikt maken, maar we willen een alzijdig gebouw maken dat een relatie aangaat naar alle kanten.

Figuur 2. Oriëntatie van het gebouw op perceel.

Figuur 3. Rekening houdend met bestemmingsplan en ooievaars--> bebouwing niet dichterbij ooievaarsnesten.

Het volledig buiten het broedseizoen werken is financieel niet realiseerbaar. Dit brengt dermate hoge kosten met zich mee dat dan het gehele project niet financierbaar is.

De meerkosten bestaan dan uit:

- Het twee keer opschalen en afschalen van de bouwplaats. Als voorbeeld de hijskranen die je moet afvoeren en daarna weer aanvoeren en zo zijn er meer van dergelijke voorzieningen;
- De tijdgebonden kosten lopen door, denk aan bouwketen, hekwerken maar ook het personeel.
- Het treffen van voorzieningen die je moet doen om de bouw tijdens het broedseizoen goed achter te laten zodat je daarna weer kunt opstarten;
- Vertragingskosten, zoals prijsindexatie.
- Het langer in stand moeten houden van het bestaande ziekenhuis kost elke maand geld.

1.4 Opbouw activiteitenplan

Na een korte samenvatting van de Wet natuurbescherming volgt in hoofdstuk 3 wordt een samenvatting over de huidige situatie ten aanzien van de ooievaar. Vervolgens wordt in hoofdstuk 3 ingegaan op mitigerende en compenserende maatregelen. Tot slot wordt in hoofdstuk 4 een conclusie weergegeven.

2. BESCHERMDE PLANTEN- EN DIERSOORTEN

2.1 Wet natuurbescherming

Per 1 januari 2017 is de Wet natuurbescherming van kracht geworden. Deze wet implementeert de Vogel- en Habitatrichtlijn en andere verdragen in het nationaal natuurbeschermingsrecht. Het bevoegd gezag is Gedeputeerde Staten van de Provincie(s) waar een project wordt gerealiseerd. Gedeputeerde Staten kunnen deze bevoegdheid ook overdragen conform lid 7 van deze wet. Doorgaans zijn dit Omgevingsdiensten. De soortbescherming richt zich dan ook primair op de bescherming van plant- en diersoorten die genoemd zijn in deze richtlijnen.

Daarnaast is een deel van de soorten van de Rode Lijst (zie paragraaf 2.2) beschermd via de Wet natuurbescherming.

Voor alle in Nederland in het wild voorkomende planten- en diersoorten is de algemene zorgplicht van toepassing; handelen of nalaten die gevolgen kunnen hebben dienen achterwege gelaten te worden of er dienen maatregelen getroffen te worden om effecten te voorkomen, of zoveel mogelijk te beperken of ongedaan te maken.

Indien een plan resulteert in negatieve beïnvloeding van een soort of soorten kan ontheffing worden verleend conform artikel 3.3 van de Wet natuurbescherming voor soorten van artikel 3.1 en 3.2 (Vogelrichtlijnsoorten). Ontheffing kan worden verleend conform artikel 3.8 van de Wet natuurbescherming voor soorten van artikel 3.4 en 3.6 (Habitatrichtlijnsoorten). De criteria voor ontheffingsverlening voor deze soorten zijn identiek aan die Vogel- en Habitatrichtlijn omdat deze richtlijnen zijn geïmplementeerd in het nationaal recht. Het nationaal recht staat het niet toe om hiervan af te wijken. De criteria zijn:

- in het belang van de volksgezondheid en openbare veiligheid;
- in het belang van de veiligheid van het luchtverkeer;
- ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, visserij en wateren;
- ter bescherming van flora en fauna.

Om in aanmerking te komen voor een ontheffing dienen mitigerende en eventueel compenserende maatregelen genomen te worden die tot gevolg hebben dat soorten niet nadelig worden beïnvloed in het voorkomen en gedurende de uitvoering van een project.

Provincies kunnen voor de nationaal beschermde soorten een algemene vrijstelling verlenen. In de Provincie Gelderland wordt voor een aantal soorten generieke vrijstelling verleend in het kader van de ruimtelijke inrichting of ontwikkeling van gebieden. Het betreft o.a. aardmuis, bastaardkikker, bosmuis, bruine kikker, dwergmuis, dwergspitsmuis, egel, gewone bosspitsmuis, gewone pad, haas, huisspitsmuis, kleine watersalamander, konijn, meerkikker, ree, rosse woelmuis, veldmuis, vos en woelrat.

2.2 Rode lijst

De Rode lijst met bedreigde soorten is eind 2004 gepubliceerd in de Staatscourant en voor een deel in 2009 en 2017 herzien. Aan de op deze lijst genoemde soorten komt bescherming toe voor zover zij vallen onder het beschermingsregime van de Wet natuurbescherming.

Tussen de Wet natuurbescherming en de Rode lijsten bestaat geen formele relatie. Alleen op basis van "gunstige staat van instandhouding" kunnen bij beschermde Rode lijstsoorten "zwaardere" randvoorwaarden gelden ten aanzien van mitigerende en compenserende maatregelen dan voor algemene soorten. Zo zal het bij zeer algemeen voorkomende soorten die gering afnemen in aantal (Rode lijstsoort met het criterium gevoelig) relatief eenvoudig zijn om aan te tonen dat de "gunstige staat van instandhouding" niet in het geding komt. Voor soorten met een beperkt verspreidingsbeeld en die afnemen

in aantal (soorten van de Rode lijst met het criterium bedreigd of ernstig bedreigd) is een uitgebreide effectenstudie wenselijk. Voor deze soorten geldt namelijk de zorgplicht. Deze zorgplicht houdt in dat iedereen voldoende zorg in acht moet nemen voor alle in het wild levende dieren, inclusief hun leefomgeving en voor alle planten en hun groeiplaats. Dit artikel is derhalve ook gericht op het voorkomen van doden en verwonden van algemene soorten. Op deze manier wordt nader invulling gegeven aan de bescherming van soorten die in aantal en/of verspreiding afnemen.

3. DE OOIEVAAR

3.1 Ooievaar in Nederland

Met slechts 17 door ooievaarsparen bewoonde nesten, start Vogelbescherming Nederland een herintroductieproject in 1969, om de ooievaar als broedvogel in Nederland te behouden. Het Ooievaarsdorp 'Het Liesveld' bij Groot-Ammers wordt geopend, met als doel het fokken van ooievaars. De eerste ooievaarsbuitenstations in Herwijnen en Eernewoude worden geopend in 1979. De buitenstations worden gebouwd in gebieden, verspreid over Nederland, die voor ooievaars geschikt zijn. Na de eerste twee stations in Herwijnen en Eernewoude worden er nog tien ooievaarsbuitenstations opgericht in de periode 1979 tot 1995. In deze periode is er een actief fokprogramma, waarbij getracht wordt zoveel mogelijk jongen groot te brengen. De jongen van de ooievaarsbuitenstations vertrekken richting Afrika naar hun overwinteringsgebieden, terwijl de jongen van 'Het Liesveld' in gevangenschap blijven voor bevoorrading van de ooievaarsbuitenstations. Rond de stations worden de ooievaars bijgevoerd. Langzaam beginnen de paren zich op grotere afstand te vestigen en de populatie begint te groeien. In de daarop volgende periode van 1995 tot 2000 wordt meer ingezet op de verbetering van het leefgebied, zodat de ooievaars zich qua voedselvoorziening zelf kunnen gaan redden. De populatie groeit steeds sneller. Mede als gevolg hiervan wordt in de periode 2000 – 2004 het fokprogramma afgesloten. Het blijft goed gaan met de ooievaar en in de periode 2004 -2008 wordt de menselijke hulp afgebouwd. Het blijft relatief goed gaan met de ooievaar en de ooievaar staat sindsdien niet meer op de Rode lijst van bedreigde vogels. (overgenomen van Stork.nl). Mogelijk mede als gevolg van de herintroductie en de relatief zachte winters in Nederland verblijft een wezenlijk deel van de populatie (ca. 20%) in de winter in Nederland. Van oorsprong was de ooievaar een trekvogel die naar het zuiden trok.

3.2 Ooievaar in en direct rond het plangebied

De ooievaars zijn in 2018 geïnterviewd door onderhavig bureau. Hierbij is vastgesteld dat alle nesten werden gebruikt als nest om te slapen, rusten of broeden. De nestlocaties op het parkeerterrein zijn het meest intensief in gebruik. Eén van de palen is in de winter van 2018-2019 omgevallen. Dit betrof een paal met een oud nest. De palen in het aangrenzende weiland zijn minder opgebouwd en minder in gebruik als nestplaats. Er zijn verder, ten zuiden van het plangebied, nog enkele natuurlijke nesten aanwezig (in meidoorn en populier). Op 17 januari 2019 waren enkele ooievaars aanwezig op het nest dat gebouwd is op de ooievaarspaal op het parkeerterrein.

Figuur 4. Bestaande ooievaarspalen (in meer op mindere mate gebruikt) (rood = verloren) en natuurlijke nesten (blauw).

Figuur 5a. Bestaande ooievaarspalen westzijde (1).

Figuur 5b. Bestaande ooievaarspalen parkeergebied (2).

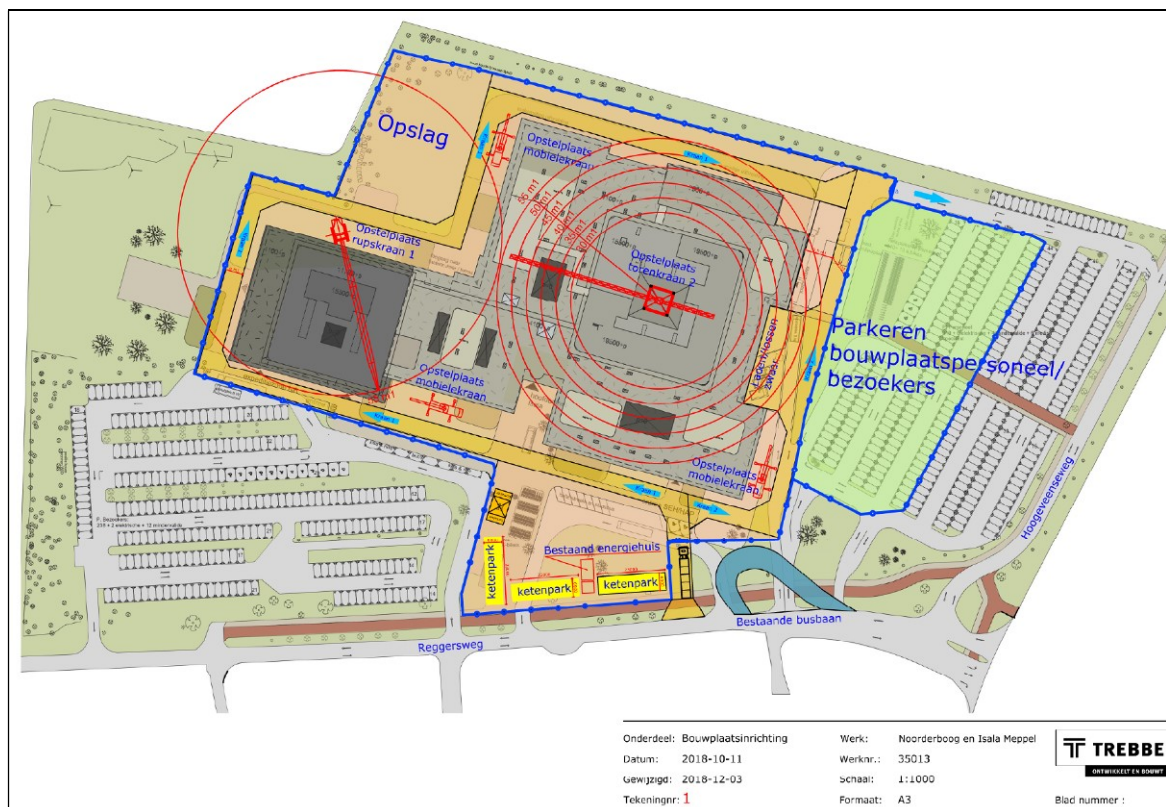

Figuur 5c. Natuurlijke nesten (3).

4. MITIGERENDE EN COMPENSERENDE MAATREGELEN

4.1 Effecten

Effecten op de ooievaar kunnen niet worden uitgesloten in de aanlegfase. In de gebruiksfase is het aannemelijk dat de ooievaars weer kunnen terugkeren als er potentiële ooievaarsnesten aanwezig zijn (ooievaarspalen). Bouwverkeer, verlichting en de hijskranen zorgen voor een dusdanige activiteit dat het aannemelijk is dat de huidige nestlocaties in de aanlegfase worden verstoord. Doordat de verstoring relatief lang is en ooievaars mogelijk niet tot broeden kunnen komen over meerdere seizoenen kan worden gesteld dat van vernietiging sprake is.

Figuur 6. Situatie in de aanlegfase.

De functie die de directe omgeving heeft voor de ooievaar, zal behouden blijven. In de omgeving is voldoende foerageer- en leefgebied aanwezig voor de ooievaar. Hierdoor zijn er op korte en lagere termijn geen negatieve effecten te verwachten.

4.2 Mitigerende maatregelen nestlocatie

Om te voorkomen dat nesten in het broedseizoen verloren gaan is het noodzakelijk om alle ooievaarspalen op de parkeerplaats buiten de nestelperiode van de ooievaar te verwijderen (februari t/m augustus). Voor het verwijderen van de ooievaarspalen dient het nest gecontroleerd te worden door een deskundige. Indien er toch gebroed wordt dan dient er gewacht te worden met verwijderen. Om verstoring van de ooievaar te voorkomen in het leefgebied zullen de volgende maatregelen worden getroffen; voorafgaand aan het broedseizoen van de start van de bouw zullen alle kapwerkzaamheden ten behoeve van de bouw worden uitgevoerd. De meeste verstoring in het leefgebied heeft dan plaatsgevonden en het is aannemelijk dat de ooievaar zonder wezenlijke verstoring kan verder leven. Tijdens de bouwwerkzaamheden dient rekening gehouden te worden met de ooievaarsnesten door niet te hijsen of “draaien” boven de palen. Met de bouwverlichting dient rekening gehouden te worden met de ooievaarspalen door geen bouwlampen recht op de ooievaarspalen te richten.

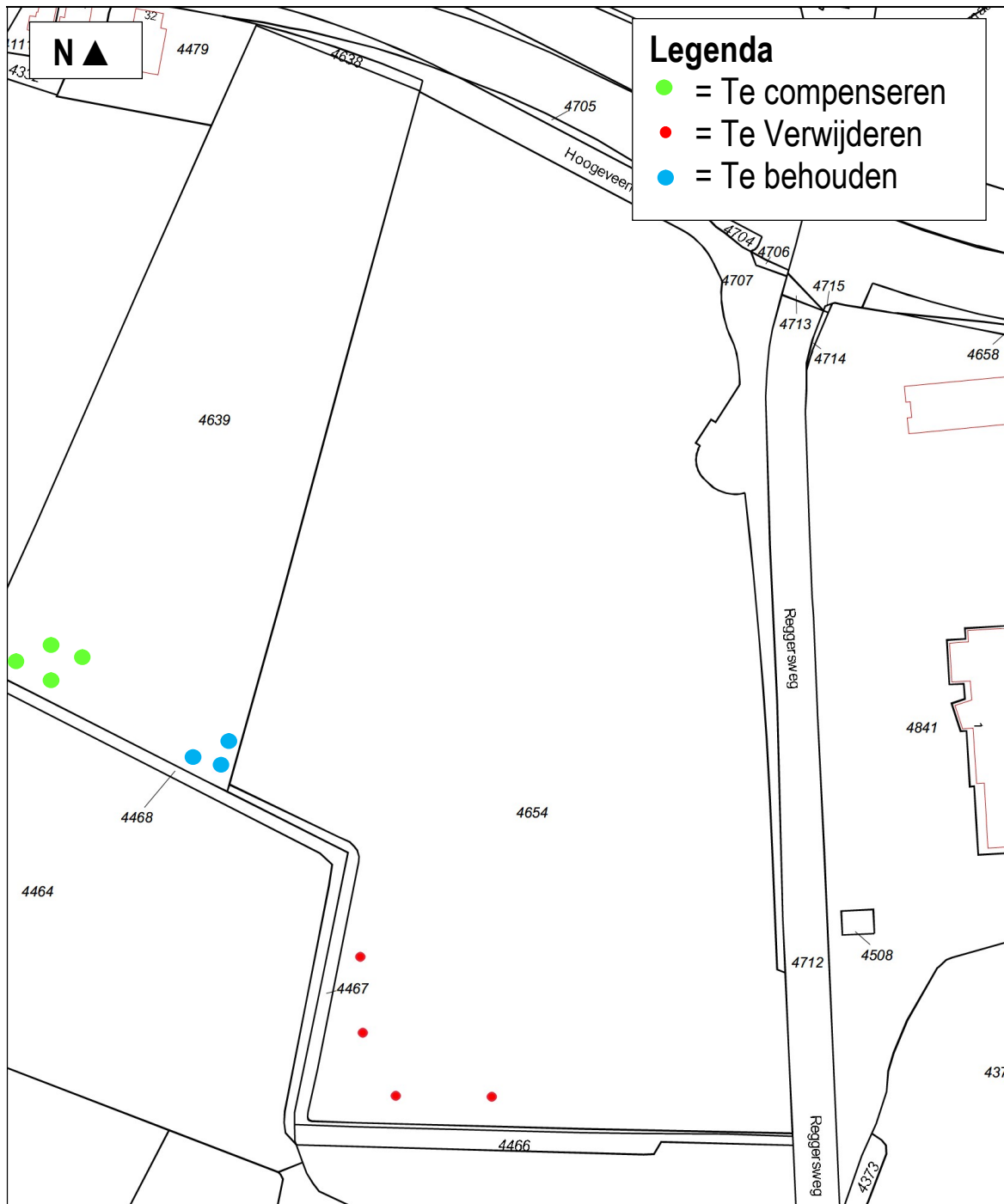
4.3 Compenserende maatregelen nestlocatie

Als gevolg van het verwijderen van de ooievaarspalen dienen deze gecompenseerd te worden voor de palen op de parkeerplaats met een factor 1. Dit betreffen dus de 4 stuks palen (=incl. de reeds gesneuvelde paal) op het nieuwbouwperceel op de met puin verharde parkeerplaats. In figuur 7 wordt een beeld gegeven van alternatieve locatie van de ooievaarspalen. Op grond hiervan kan worden gesteld dat er voldoende alternatieve nestlocaties in de omgeving zijn. De drie palen in het naastgelegen weiland handhaven daar deze wat verder van de bouwactiviteiten af staan en verwacht wordt dat deze minder / geen hinder ondervinden. Deze staan ook aan de andere zijde van een aantal bomen en struiken in de hoek van het perceel.

Deze compensatie dient buiten het invloedgebied plaats te vinden door middel van het plaatsen van 4 ooievaarspalen. Ooievaars nestelen vrij makkelijk en kunnen ook relatief eenvoudig een andere nestplaats maken als er in de omgeving voldoende alternatieve nesten zijn en takken op de grond om een nest te bouwen. Deze takken dienen apart aangeboden te worden.

om de ooievaars te laten wennen aan de nieuwe situatie dienen de alternatieve ooievaarspalen minimaal 6 maanden van het verwijderen van de bestaande ooievaarspalen aanwezig te zijn. Er is dan een soort overgangperiode aanwezig.

Als de nieuwbouw gereed is zouden de 4 compensatiepalen weer verwijderd kunnen worden en geplaatst kunnen worden op de huidige positie van het nieuwbouwperceel. Of indien gewenst kunnen de compensatiepalen blijven staan en wordt er geen ooievaarspaal terug geplaatst op het nieuwbouwperceel.

Figuur 7. Positie ooievaarspalen.

5. SAMENVATTENDE CONCLUSIE

Er is het voornemen voor de nieuwbouw van Isala Meppel. Op basis van gegevens is bepaald dat de ooievaar een verblijfplaats heeft binnen dit gebied. De ooievaar is een soort waarvan de nestplaatsen ook buiten het broedseizoen zijn beschermd. Nesten van de ooievaar zullen nadelig worden beïnvloed maar zal behouden kunnen blijven. Om verlies in het broedseizoen te voorkomen is het noodzakelijk om de ooievaarsnesten te verwijderen. Op grond hiervan is aan Adviesbureau Mertens BV te Wageningen gevraagd om een plan op te stellen hoe verder omgegaan dient te worden met het voorkomen van deze vogels. In onderhavig rapport wordt verslag gedaan van dit zogenaamde activiteitenplan.

De maatregelen bestaan uit:

- Bestaande ooievaarspalen buiten de nestelperiode van de ooievaar verwijderen (februari t/m augustus). Dit betreffen dus de 4 stuks palen (=incl. de reeds gesneuvelde paal) op het nieuwbouwperceel op de met puin verharde parkeerplaats.
- Tijdens de bouwwerkzaamheden rekening houden met de ooievaarsnesten door niet te hijsen of "draaien" boven de palen. Met de bouwverlichting rekening houden met de ooievaarspalen door geen bouwlampen recht op de ooievaarspalen te richten.
- Voor het verwijderen van de ooievaarspalen dient het nest gecontroleerd te worden.
- Voorafgaand aan het broedseizoen van de start van de bouw zullen alle kapwerkzaamheden ten behoeve van de bouw worden uitgevoerd
- ooievaarspalen dienen gecompenseerd met 4 stuks
- het aanbieden van takken om nesten te bouwen
- Alternatieve ooievaarspalen dienen minimaal 6 maanden van het verwijderen van de bestaande ooievaarspalen aanwezig te zijn om de ooievaars te laten wennen aan de nieuwe situatie.
- Als de nieuwbouw gereed is zouden de 4 compensatiepalen weer verwijderd kunnen worden en geplaatst kunnen worden op de huidige positie van het nieuwbouwperceel. OF indien gewenst kunnen de compensatiepalen blijven staan en wordt er geen ooievaarspaal terug geplaatst op het nieuwbouwperceel.

Op basis van de zorgplicht van de Wet natuurbescherming wordt daarnaast aanbevolen om een deskundige op het gebied van ooievaars te betrekken bij de uitvoering. Op deze manier kan tijdig worden ingesprongen op eventuele veranderingen en kunnen nesten worden gecontroleerd voor het verwijderen van de bestaande ooievaarspalen.

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

Literatuur

- Adviesbureau Mertens, 2018. Onderzoek naar de ooievaar in relatie tot de aanleg en het gebruik van het diaconessenhuis te Meppel.. Wageningen, 1-8.
- EEG, 1979. Richtlijn 79/43/EEG inzake het behoud van de Vogelstand. Publicatieblad den Europese Gemeenschap, nummer L. 103.
- EEG, 1992. Richtlijn 92/43/EEG inzake de instandhouding van wilde flora en fauna. Publicatieblad van den van de Europese Gemeenschap, nummer L. 206/7.
- Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, 2004. Rode lijsten diverse soortgroepen.
- Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, 2009. Rode lijsten diverse soortgroepen.
- Sovon, 2017. Rode lijsten Vogels.
- Ministerie van Economische Zaken, 2016. Wet van 16 december 2015, houdende regels ter bescherming van de natuur (Wet natuurbescherming). Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden 34 (2016), 1-84.

Website

- www.stork.nl
- www.waarneming.nl
- www.telmee.nl
- www.vogelbescherming.nl
- www.sovon.nl

Adviesbureau

Mertens B.V.

Telefoon (06) 29 45 84 56

E-mail info@adviesbureau-mertens.nl

Advies op het gebied van natuur, ruimtelijke ordening en natuurwetgeving.